

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی
گروه علم اطلاعات و دانش شناسی

پایان نامه جهت اخذ درجه ی کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع رسانی

عنوان:

بررسی تاثیر روند فناوری اطلاعات و روند اجتماعی بر آینده کتابخانه های
عمومی ایران در ده سال آینده

استاد راهنما:

دکتر رضا ملکی

استاد مشاور:

دکتر عصمت مومنی

پژوهشگر:

سید مجتبی حسینی چالشتی

دی 1393

تقدیم به

مقدسترین واژه ها در لغت نامه دلم.

مادر مهربانم که زندگیم را مدیون

مهر و عطوفت آن می دانم .

پدر. مهربانی مشفق. بردبار و حامی .

همسرم. نشانه ی عنایت و لطف بی

کرانه ی الهی در زندگی ام

و برادرانم همراهان همیشگی و پشوانه

های زندگیم

تقدیر و تشکر

جا دارد که صمیمانه از تلاش استاد راهنمای گرانقدر ، دکتر رضا ملکی که این پژوهش با راهنمایی ارزنده ایشان به ثمر رسید، صمیمانه قدر دانی کنم.

همچنین از زحمات دلسوزانه دکتر عصمت مومنی که در سمت مشاوره به غنای مطالب افزودند، کمال تشکر و سپاس را دارم .

از همکاری نهاد کتابخانه های عمومی که در انجام این پژوهش مرا یاری کردند تشکروقدردانی می نمایم.

تعهدنامه ی اصالت پایان نامه

اینجانب سید مجتبی حسینی چالستری دانش آموخته مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد در رشته علوم کتابداری و اطلاع رسانی که در تاریخ 1393/11/29 از پایان نامه خود تحت عنوان " بررسی تاثیر روند فناوری اطلاعات و روند اجتماعی بر آینده کتابخانه های عمومی ایران در ده سال آینده " با کسب نمره 18/30 از نمره 19 دفاع نموده ام، متعهد می شوم:

1. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از مقاله، کتاب، پایان نامه و غیره) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده ام.
2. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
3. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده از هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ازین دست موارد از این پایان نامه را داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
4. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و دانشگاه مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعائی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

چکیده

هدف پژوهش حاضر شناسایی فرصت ها و تهدیدهای ناشی از روندهای فناوری اطلاعات و روندهای اجتماعی بر کتابخانه های عمومی استان چهارمحال و بختیاری در ده سال آینده بود که با روش توصیفی - تحلیلی به مرحله اجرا در آمد. جامعه آماری کلیه کتابداران کتابخانه های عمومی شهرستان شهرکرد و کارشناسان ستادی اداره کل کتابخانه های عمومی استان چهارمحال و بختیاری مشتمل بر 40 نفر بوده اند. و حجم نمونه برابر با 40 نفر بودند که به روش سرشماری و نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند. جهت گردآوری داده ها از دو پرسشنامه محقق ساخته ، سنجش روند های فناوری اطلاعات با فرم 35 سؤالی که فرصت ها و تهدیدهای روند های فناوری اطلاعات بر خدمات کتابخانه های عمومی تا ده سال آینده را در سه بعد ضریب نفوذ اینترنت، افزایش پهنای باند اینترنت و افزایش اینترنت همراه مورد سنجش قرار می دهد، و پرسشنامه روند های اجتماعی با فرم 18 سؤالی که فرصت ها و تهدیدهای روند های اجتماعی بر خدمات کتابخانه های عمومی کشور تا ده سال آینده را در سه بعد توسعه شهر نشینی، پیر شدن جمعیت و رشد جمعیت مورد سنجش قرار می دهد، استفاده گردید. پایایی پرسشنامه ها، روندهای فناوری اطلاعات و روندهای اجتماعی از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، به ترتیب 0/93 و 0/89 محاسبه شد. تجزیه و تحلیل داده ها در دو قسمت شامل آمار توصیفی (فراوانی و درصد فراوانی) و ماتریس سوات (ارزیابی عوامل داخلی IFE و خارجی EFE، ماتریس راهبردها و راهکارهای پیش روی کتابخانه ها و تعیین استراتژی مؤثر) انجام گرفت. یافته های پژوهش نشان داد که نمره نهایی کتابخانه های عمومی برای ماتریس IFE عدد 3/21 به دست آمد که در تحلیل سوات نشاگر این امر است که کتابخانه ها در مجموع از نظر عوامل درونی دارای قوت می باشند. نمره نهایی کتابخانه های عمومی برای ماتریس EFE برابر با 3/22 به دست آمد که در تحلیل سوات نشاگر وضعیت برتری فرصت های پیش روی کتابخانه های عمومی در ده سال آینده نسبت به تهدیدها است. در نتیجه برای نهاد کتابخانه های عمومی شهرستان شهرکرد ، جهت استفاده از توانمندی ها برای بهره گیری از فرصت ها استراتژی تهاجمی (رشد) انتخاب می گردد. این راهبرد یک موقعیت کنش گر می باشد که با استفاده از نقاط قوت داخلی و کنونی می توان از فرصت های خارجی حداکثر بهره برداری را صورت داد چنانچه که این استراتژی، به استراتژی رشد (حداکثر - حداکثر) در سازمان های امروزی زمینه مدیریت استراتژیک را فراهم آورده است. برای تجزیه و تحلیل داده ها از صفحه گسترده اکسل نسخه 2013 استفاده شد.

واژگان کلیدی: روندهای فناوری اطلاعات، روندهای اجتماعی، کتابخانه عمومی، ماتریس Swot.

فهرست مطالب

عنوان صفحه

فصل اول : کلیات پژوهش

1-1. مقدمه	2
2-1. بیان مسئله	3
3-1. ضرورت و اهمیت پژوهش	5
4-1. اهداف پژوهش	6
1-4-1. اهداف کلی	6
2-4-1. اهداف جزئی	6
5-1. پرسش های پژوهش	7
6-1. تعاریف نظری و عملیاتی اصطلاحات	8

فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه پژوهش

2-1. مقدمه	11
2-2. فناوری اطلاعات	11
1-2-2. تعریف فناوری اطلاعات	11
2-2-2. مفهوم فناوری اطلاعات	12
3-2-2. تاریخچه فناوری اطلاعات	12
4-2-2. اجزای فناوری اطلاعات و ارتباطات	13

14	5-2-2. اصول تبدیل داده به اطلاعات
15	6-2-2. اطلاعات چیست و چگونه تعریف می شود
15	7-2-2. عوامل ارتباطات نامطلوب
15	8-2-2. سیستم های اطلاعاتی
16	9-2-2. آشنایی با مفاهیم بنیادی فرآیند فناوری اطلاعات و ارتباطات
17	10-2-2. سازمانها و فناوری اطلاعات
21	11-2-2. روند اجتماع و فناوری اطلاعات
24	12-2-2. تاثیر بکارگیری فناوری اطلاعات در سازمان ها
25	13-2-2. محور های بکارگیری فناوری اطلاعات در شرکت ها و ادارات
25	14-2-2. پیاده سازی فناوری اطلاعات در سازمان ها و ادارات
25	15-2-2. اجرا و بکار گیری فناوری اطلاعات
26	3-2. کتابخانه های عمومی
27	1-3-2. تاریخچه
30	2-3-2. انواع نهادهای کتابخانه
32	3-3-2. ایجاد کتابخانه های آپارتمانی
33	4-3-2. محدود کردن احتمال تحلیل منابع کتابخانه
34	5-3-2. کتابخانه های عمومی
34	4-2. آینده پژوهی

34	1-4-2. تاریخچه آینده پژوهی
39	2-4-2. فایده آینده پژوهی
39	3-4-2. اهمیت آینده پژوهی
40	4-4-2. پیش فرض های آینده پژوهی
40	5-4-2. برخی روش های مورد استفاده در آینده پژوهی
44	6-4-2. آینده نگاری فناوری
44	7-4-2. ماتریس برگردان
49	8-4-2. طرح پایلوت آینده نگاری مناسب ترین فناوری های ایران 1404 (پامفا 1404)
51	5-2. پیشینه پژوهش
51	1-5-2. پیشینه داخلی
56	2-7-2. پیشینه خارجی

فصل سوم : روش پژوهش

58	1-3. مقدمه
58	2-3. روش پژوهش
58	3-3. جامعه آماری پژوهش
58	4-3. نمونه آماری پژوهش و روش نمونه گیری
59	5-3. ابزار اندازه گیری یا روش های عملی جمع آوری داده ها
60	6-3. روش اجرای پژوهش

7-3. روش تجزیه و تحلیل داده ها 60

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

1-4- مقدمه 63

2-4. یافته های پژوهش 63

1-2-4. یافته های مربوط به ویژگی های جمعیت شناختی دانشجویان 64

2-2-4. یافته های مربوط به پرسش های پژوهش 66

1-2-2-4. یافته های پرسش اول 66

2-2-2-4. یافته های پرسش دوم 67

3-2-2-4. یافته های پرسش سوم 68

4-2-2-4. یافته های پرسش چهارم 74

5-2-2-4. یافته های پرسش پنجم 75

6-2-2-4. یافته های پرسش ششم 76

7-2-2-4. یافته های پرسش هفتم 78

8-2-2-4. یافته های پرسش هشتم 79

فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری

1-5. مقدمه 87

2-5. بحث و نتیجه گیری پرسش های پژوهش 87

87	1-2-5. بحث و نتیجه گیری پرسش اول پژوهش
89	2-2-5. بحث و نتیجه گیری پرسش دوم پژوهش
90	3-2-5. بحث و نتیجه گیری پرسش سوم پژوهش
92	4-2-5. بحث و نتیجه گیری پرسش چهارم پژوهش
93	5-2-5. بحث و نتیجه گیری پرسش پنجم پژوهش
94	6-2-5. بحث و نتیجه گیری پرسش ششم پژوهش
94	7-2-5. بحث و نتیجه گیری پرسش هفتم پژوهش
95	8-2-5. بحث و نتیجه گیری پرسش هشتم پژوهش
96	3-5. محدودیت های پژوهش
96	4-5. پیشنهادات پژوهش
96	1-4-5. پیشنهادات کاربردی
98	2-4-5. پیشنهادات برای پژوهش های آتی
99	فهرست منابع
103	پیوست ها

فهرست جدول ها و نمودارها

عنوان جدول صفحه

جدول 1-2. ماتریس سوات.....	46
جدول 1-3. نمره های اختصاص داده شده به پاسخ های مندرج در پرسشنامه پژوهش	59
جدول 1-4. توزیع و درصد فراوانی پاسخگویان بر حسب پست سازمانی	64
جدول 2-4. توزیع و درصد فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت	65
جدول 3-4. توزیع و درصد فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان تحصیلات	65
جدول 4-4. توزیع و درصد فراوانی پاسخگویان بر حسب سابقه خدمت	66
جدول 5-4. ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE)	66
جدول 6-4. ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE)	68
جدول 7-4. ماتریس ارزیابی عوامل خارجی در روند فناوری اطلاعات (فرصت ها و تهدیدها)	70
جدول 8-4. ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE)	71
جدول 9-4. ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE)	72
جدول 10-4. ماتریس ارزیابی عوامل خارجی در روند های اجتماعی (فرصت ها و تهدیدها)	73
جدول 11-4. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE)	75
جدول 12-4. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE)	76
جدول 13-4. جمع نهایی ماتریس ارزیابی نقاط قوت و ضعف روند فناوری اطلاعات (IFE)	77
جدول 14-4. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE)	78

- جدول 4-15. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE).....79
- جدول 4-16. جمع نهایی ماتریس ارزیابی نقاط قوت و ضعف روند های اجتماعی (IFE).....80
- جدول 4-17. ماتریس راهبردها و راهکارهای پیش روی کتابخانه ها و تعیین استراتژی مؤثر.....80
- جدول 4-18. نمره نهایی ماتریس ارزیابی روندهای فناوری اطلاعات بر کتابخانه های عمومی.....83
- جدول 4-19. نمره نهایی ماتریس ارزیابی روندهای اجتماعی بر کتابخانه های عمومی.....84

کلیات پژوهش

فصل

اول

1-1. مقدمه

کتابخانه ها نهادهای پویا و دیر پای هستند که با در نظر گرفتن نیازهای افراد، منابع مختلف را در خود جای داده و در اختیار افراد می گذارند. در محیط رقابتی کنونی که اطلاعات به واژه باب روز تبدیل شده است، حیاتی است که کتابخانه ها نقش خود را از دیگر بازیگران اصلی جهان متمایز کند (اسدنیا و جلیل پور، 1392). کتابخانه عمومی به طور سنتی امکان دسترسی کاربران به اطلاعات و متخصصان اطلاعاتی و اطلاعات معتبر و گزینش شده را فراهم می آورد. همچنین از نظر فیزیکی مکانی را فراهم میکند که دسترسی آسانی به مکان های دیگر، فضا برای مطالعه و درخواست اطلاعات در آن در نظر گرفته شده است. این کتابخانه ها خدمات خود را به طیف وسیعی از مردم از جمله افراد باز نشسته، دانش آموزان، افراد کم در آمد و غیره..... ارائه می نماید (کوکس، اسوینبرن، پایپ و لاینگ، 2000). کتابخانه های عمومی یکی از ابزارهای توسعه فرهنگی در جوامع کنونی است و می تواند در توسعه نیروی انسانی نقش اساسی ایفا کند و وظیفه اصلی کتابخانه عمومی فراهم کردن تمامی منابع مورد لزوم برای رفع نیاز های افراد و گروه های مختلف جامعه است تا به صورتی سالم اوقات فراغت را پر کنند (مزینانی، 1385). این کتابخانه ها جز ملزومات یک جامعه مردم سالار و آزاد هستند چرا که اصولا آزادی و آبادی هر جا مرهون خدمات عمومی است (زوارقی، 1385). در گذشته تغییرات و تحولات به شتاب و گسترش امروز نبوده است و مدیران می توانستند اهداف آینده را بر اساس گذشته تنظیم نمایند (الوانی، 1385). اما اصولی که برنامه ریزی در گذشته بر آنها استوار بود، در رویارویی با شتاب سرسام آور تغییرات کنونی به شدت متزلزل شده است و به دلیل عدم سازگاری عملکرد فعلی با برنامه های آتی، به طور حتم نمی توان هیچ برنامه ای را حتمی تلقی کرد و به شیوه ی سنتی اقدام به برنامه ریزی بلند مدت کرد. زیرا در شیوه سنتی برنامه ریزی، آینده پیش بینی شده و اهداف مشخص و راه های رسیدن به آن تعیین میشود و با تحقق اهداف تعیین شده در برنامه، برنامه ریزی پایان میابد. در عصر حاضر که برخی آن را عصر تغییر نامیده اند، سازمان ها باید بر مسایل غیر قابل پیش بینی ناشی از تغییر و تحولات محیط بیرونی فایق آیند، برای این کار باید تفکر سیستمی داشت و انعطاف پذیری و سرعت پاسخگویی سازمان را به نسبت تحولات جدید افزایش داد. پیدایش این دیدگاه منجر به شکل گیری رویکرد جدیدی به برنامه شده است که برنامه ریزی راهبردی نام دارد و در آن استراتژی ها یا راهکار ها طوری تنظیم میشود که با موفقیت و شرایط آینده متناسب باشد (امیری، حیدری و وکیلی مفرد، 1388). برنامه ریزی بلند مدت جهت گیری صحیحی را برای فعالیت های کتابخانه فراهم می آورد و (رضایی شریف آبادی و غیبی زاده، 1385) چارچوبی را برای مدیران به وجود می آورد که از طریق آن می توانند

عوامل فناورانه و اجتماعی - فرهنگی محیط خارج و همچنین نقاط قوت و ضعف محیط داخل را ارزیابی کنند و آن ها را در کنار یکدیگر قرار دهند تا به بهترین شیوه اهداف سازمان را تحقق بخشند (امیری، حیدری و وکیلی مفرد، 1388).

2-1. بیان مسئله

کتابخانه های عمومی یکی از ابزارهای توسعه فرهنگی در جوامع کنونی می باشند و می توانند در توسعه نیروی انسانی نقش اساسی ایفا کنند. وظیفه اصلی کتابخانه عمومی فراهم کردن تمامی منابع مورد لزوم برای رفع نیاز های افراد و گروه های مختلف جامعه است تا به صورتی سالم اوقات فراغت را پر کنند. این کتابخانه ها جزء ملزومات یک جامعه مردم سالار و آزاد هستند (زوارقی، 1385)، و در تغییر اوضاع و احوال جامعه نقش بسزایی دارند و همواره از تحولات اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، صنعتی و فناوری تأثیر پذیرفته اند. کتابخانه ها با منابع و خدمات ارزشمند فرهنگی عامل دسترسی به کتاب ها و رسانه ها، ایجاد فضای مناسب مطالعه، حمایت از آموزش رسمی و محیط عمومی برای رویدادهای اجتماعی می باشند، همچنین با فراهم نمودن اینترنت وسایر ابزارهای ارتباطی شهروندان را در استفاده از خدمات دولت الکترونیک، فرصت های اطلاعاتی و آموزشی، اقتصادی و سلامت کمک می کنند (لگناتو¹، 2011). امروزه شدت تغییرات حاصل از فناوری های نوین اطلاعاتی و ارتباطی، تعریف کتابخانه های امروزی و قلمرو فعالیت های آن ها را در آینده با هاله ای از ابهام مواجه ساخته است. ظهور فناوری ها و گسترش اینترنت و تغییر محمل های اطلاعاتی موجب تغییر نیازهای اطلاعاتی کاربران و در نتیجه نقش کتابخانه ها و تغییر کارکرد و وظایف آن ها شده است. کتابخانه های عمومی برای اینکه بتوانند به اهداف تعیین شده یعنی ارائه اطلاعات و خدمات مناسب دست یابند و جوابگوی نیازهای رو به گسترش همگان در عصر اطلاعات و ارتباطات باشند، باید خود را با چالشی به نام زمان وفق دهند و خود را برای آینده ای بهتر آماده سازند (مطهری و وزیری، 1388).

با پیدایش فناوری های رایانه ای به عنوان یک نیروی حاکم، ابزار تولید، سازمان دهی و اشاعه اطلاعات در سال های اخیر کتابخانه ها در معرض تغییرات اساسی قرار گرفته اند. اهمیت این تغییرات برای کتابخانه های عمومی گسترده و عمیق است. کتابخانه ها با استفاده از فناوری الکترونیک به سرعت به سوی مدرنیزه شدن می روند و

¹ - Ignatow

به صورت فزاینده‌ای فناوری مدرن الکترونیکی را در جهت ارایه خدمت به جامعه به کار می‌گیرند (رابین، ترجمه خادمیان، 1383). از طرفی تغییرات جمعیت شناختی، سطح سواد، ارزش‌ها و نگرش‌های اجتماعی، چگونگی ارتباطات اجتماعی، منزلت علم و اقبال به دانش اندوزی از دسته عوامل اجتماعی-فرهنگی هستند که بر کتابخانه‌ها و سیاست‌های آن‌ها تاثیر می‌گذارند. نتیجه تغییرات فوق، ظهور نوعی پلورالیسم اجتماعی و فرهنگی است که باعث شده کتابخانه‌ها در محیطی قرار بگیرند که تنوع اجتماعی و فرهنگی بر آن حاکم بوده و در عین حال همواره در حال تغییر باشند. پویایی، رشد انفجاری، جهانی شدن، ارزش اقتصادی، تخصص‌گرایی و پژوهش‌های بین رشته‌ای برخی از ویژگی‌های اطلاعات در این دوره نو ظهور هستند و این عوامل باعث ظهور نیازها و انتظارات جدید از سوی مخاطبان این نهاد شده است (باربر و همکاران¹، 2006).

فعالیت در چنین محیط متغیری برای کتابخانه‌ها همچون سازمان‌های دیگر دشواری‌هایی را به همراه دارد. به ویژه در دهه‌های اخیر به دلیل ظهور فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی کارکردهای آنها را تحت الشعاع قرار داده است (سالاری، 1384). امروزه سازمان‌ها به منظور دستیابی به اهداف بلند مدت و حیاتی خود در چنین محیط رقابتی و در حال تغییر، برنامه ریزی راهبردی با رویکرد آینده‌نگری را به کار می‌گیرند. اساس برنامه ریزی راهبردی، تغییر است و سازمان‌ها در مسیر فعالیت‌های خود به دلیل تغییرات صحیح با چالش‌های فراوان محیطی روبه‌رو هستند که لازمه‌ی بقا و حیات آتی آنها توجه به متغیرهای محیطی نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدها، اتخاذ تصمیم‌ها و سیاست‌های ویژه است که این نوع تصمیم‌های ویژه در قالب تفکر راهبردی و برنامه ریزی قابل اتخاذ است و از جمله ملاحظات اساسی پیش از طراحی آن بررسی محیطی داخلی و بیرونی سازمان‌ها است (رضایی شریف آبادی و غیبی زاده، 1385).

در این راستا کتابخانه‌ها نیز همچون سازمان‌های دیگر برای ارتباط با آینده به برنامه ریزی راهبردی نیاز دارند. این برنامه ریزی جهت‌گیری صحیحی و موقعیتی آرمانی را برای کتابخانه فراهم می‌آورد که در آن همه فعالیت‌ها و واحدها در یک جهت مشترک کار می‌کنند (رضایی شریف آبادی و غیبی زاده، 1385). برنامه ریزی راهبردی به عنوان ابزاری بنیادین و کارآمد این امکان را فراهم می‌آورد تا کتابخانه‌ها بتوانند با توجه به توانایی‌ها و فرصت‌های پیش‌روی خود، بهترین راه را برای هم‌راستا شدن با چشم‌اندازها و مسوولیت‌های سازمان مادر برگزینند و فعالیت‌های نوآورانه برای دستیابی به اهداف خود انتخاب کنند (کورال²، 1380).

¹ -Barber et al

² - Coural

بنابراین توجه به آینده نسبت به رشد و توسعه و چالش های پیش رو از ضروریات امروزی کتابخانه های عمومی به شمار می رود. بر این اساس در پژوهش حاضر پژوهشگر پس از مرور اجمالی دانش و سوابق موجود در زمینه سؤال اصلی پژوهش به این نتیجه دست یافت که در ایران پیرامون فناوری اطلاعات و شاخص های روندهای اجتماعی و آینده نگاری کتابخانه های عمومی به طور جداگانه تحقیقاتی صورت گرفته است، لذا به منظور پر کردن خلاء پژوهشی این پژوهش به دنبال پاسخ دادن به این سؤال است که روند فناوری اطلاعات و روند اجتماعی در ایران، چه فرصت ها و تهدیدهایی را بر خدمات کتابخانه های عمومی کشور تا ده سال آینده به وجود می آورند؟

امید است که با بر اساس قوت ها و ضعف های کنونی، فرصت ها و تهدید های روند فناوری اطلاعات و اجتماعی را بر آینده کتابخانه های عمومی شناسایی و مسایلی که این روند ها فرا روی کتابخانه های عمومی قرار می دهند، شناسایی شوند تا کتابخانه های عمومی و دست اندر کاران آن بتوانند آینده احتمالی را در ذهن متصور کنند.

3-1. ضرورت و اهمیت پژوهش

امروزه جهانی شدن فرهنگ اطلاعات موجب دسترسی سریع و دقیق اطلاعات از طریق اینترنت شده است و می توان پیش بینی کرد که فناوری اطلاعات نیروی محرکه فرایندهای تغییر خواهد بود و کاربران و کتابداران کتابخانه های عمومی در معرض طیف وسیعی از چالش ها و فرصت های جدید فناوری، در عصر دیجیتال خواهند بود (همیلتون و پرز¹، 2002). از سوی دیگر شواهد نشان می دهد که کشور ایران در آینده شاهد تغییرات فوق العاده ای در بخش جمعیت شناختی، سطح سواد، ارزش ها و نگرش های اجتماعی، چگونگی ارتباطات اجتماعی، منزلت علم و اقبال به دانش خواهد بود که بر روند خدمات کتابخانه های عمومی نیز تأثیرات زیادی خواهند گذاشت. از این رو ضرورت تفکر درباره آینده برای کارها با اقدامات هدفمند کنونی امری ضروری و با اهمیت خواهد بود. از آنجا که سند چشم انداز 1404 ساله کشور بر تبدیل شدن به جامعه دانش بنیان و یادگیرنده در آینده تأکید دارند که جامعه اطلاعاتی به عنوان بستر و زیر ساخت آن، و ارتباطات و فناوری اطلاعات، ابزار تحقق آن بوده است، آنچه اهمیت دارد بیانگر این است که بکارگیری فناوری اطلاعات در سازمان

¹ -Hamiltoun & Pourgh

ها و نهادهای مختلف با چالش های جدی مانند نبودن قانون جامع، ضعف فرهنگ استفاده، ضعف در زیرساخت و ضعف در ابزاری مواجه هست که ناشی از عدم آینده نگری مناسب در گذشته است. از اینرو با توجه به نقش پر اهمیت کتابخانه های عمومی به مثابه پیشتازان حرکت های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی جوامع، ضروری است که به آینده نگاری روندهای فناوری و روندهای اجتماعی به عنوان ابزاری که می توان آن را برای پاسخ به چالش ها و مسائل متفاوتی نظیر پیش بینی فناوری، ارزیابی فناوری و افزایش یا کاهش جمعیت اعضاء کتابخانه ها پرداخته شود و بنا به نیاز برای تدوین استراتژی های مناسب و اهداف گوناگون برای آینده کتابخانه های عمومی به شناسایی نقاط ضعف و قوت داخلی، فرصت ها و تهدیدهای روندهای فناوری اطلاعات، همچنین روند های اجتماعی در محیط کتابخانه های عمومی اقدام کرد.

1-4. اهداف پژوهش

1-4-1. اهداف کلی:

- 1- شناسایی فرصت ها و تهدیدهای روندهای فناوری اطلاعات و روندهای اجتماعی بر خدمات کتابخانه های عمومی تا ده سال آینده.
- 2- شناسایی نقاط قوت و ضعف روندهای فناوری اطلاعات و روندهای اجتماعی بر خدمات کتابخانه های عمومی تا ده سال آینده.

1-4-2. اهداف جزئی:

1. شناسایی فرصت های ناشی از روندهای فناوری اطلاعات بر خدمات کتابخانه های عمومی تا ده سال آینده.
2. شناسایی تهدیدهای ناشی از روندهای فناوری اطلاعات بر خدمات کتابخانه های عمومی تا ده سال آینده.
3. شناسایی فرصت های ناشی از روندهای اجتماعی بر خدمات کتابخانه های عمومی تا ده سال آینده.
4. شناسایی تهدید های ناشی از روندهای اجتماعی بر خدمات کتابخانه های عمومی تا ده سال آینده.

5. شناسایی نقاط قوت ناشی از روندهای فناوری اطلاعات بر خدمات کتابخانه های عمومی تا ده سال آینده.
6. شناسایی نقاط ضعف ناشی از روندهای فناوری اطلاعات بر خدمات کتابخانه های عمومی تا ده سال آینده.
7. شناسایی نقاط قوت ناشی از روندهای اجتماعی بر خدمات کتابخانه های عمومی تا ده سال آینده.
8. شناسایی نقاط ضعف ناشی از روندهای اجتماعی بر خدمات کتابخانه های عمومی تا ده سال آینده.

5-1. پرسش های پژوهش

1. تا ده سال آینده، روندهای فناوری اطلاعات در ایران، چه فرصت هایی را بر خدمات کتابخانه های عمومی قرار خواهد داد؟
2. تا ده سال آینده، روندهای فناوری اطلاعات در ایران، چه تهدیدهایی را بر خدمات کتابخانه های عمومی قرار خواهد داد؟
3. تا ده سال آینده، روندهای اجتماعی در ایران، چه فرصت هایی را بر خدمات کتابخانه های عمومی قرار خواهد داد؟
4. تا ده سال آینده، روندهای اجتماعی در ایران، چه تهدید هایی را بر خدمات کتابخانه های عمومی قرار خواهد داد؟
5. تا ده سال آینده، روندهای فناوری اطلاعات در ایران، چه نقاط قوتی را بر خدمات کتابخانه های عمومی قرار خواهد داد؟
6. تا ده سال آینده، روندهای فناوری اطلاعات در ایران، چه نقاط ضعفی را بر خدمات کتابخانه های عمومی قرار خواهد داد؟
7. تا ده سال آینده، روندهای اجتماعی در ایران ، چه نقاط قوتی را بر خدمات کتابخانه های عمومی قرار خواهد داد؟

8. تا ده سال آینده، روندهای اجتماعی در ایران، چه نقاط ضعفی را بر خدمات کتابخانه های عمومی قرار خواهد داد؟

1-6. تعاریف نظری و عملیاتی اصطلاحات

روند:

روند به معنای میل و حرکت به سوی ارزش هایی در سری های زمانی است که با نظم ثابت کاهش یا افزایش می یابد (منزوی و سرچه پیما، 1386، ص، 20).

در این پژوهش منظور از روند، الگو های متغیر در امور پر اهمیت از دید مشاهده گر هستند که در طول زمان رخ میدهند.

فناوری اطلاعات:

به هر آنچه که موجب جمع آوری، گردش، پردازش و انتقال اطلاعات و پیام ها بدون محدودیت های مکانی و زمانی باشد، فناوری اطلاعات گفته می شود (رهنما فرد، 1384، ص، 45).

در این پژوهش منظور از روندهای فناوری که فرصت ها و تهدیدهای روندهای فناوری اطلاعات در سه راهبرد ضریب نفوذ اینترنت، پهنای باند اینترنت و اینترنت همراه است.

کتابخانه عمومی :

کتابخانه های عمومی یکی از ارکان اصلی جامعه مردم سالار هستند که در تغییر اوضاع و احوال جامعه نقش بسزایی دارند، همواره از تحولات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، صنعتی و فناوری تأثیر می پذیرفته اند و در امر برنامه ریزی حضور یافته است (سالاری، 1384)

روند اجتماعی:

به هر آنچه که موجب جمع آوری، گردش، پردازش و انتقال اطلاعات و پیام ها بدون محدودیت های مکانی و زمانی باشد، فناوری اطلاعات گفته می شود (رهنما فرد، 1384).

در این پژوهش منظور از روند اجتماعی، فرصت ها و تهدیدهای روندهای اجتماعی در سه راهبرد توسعه
شهرنشینی، کاهش رشد جمعیت و پیر شدن جمعیت است.